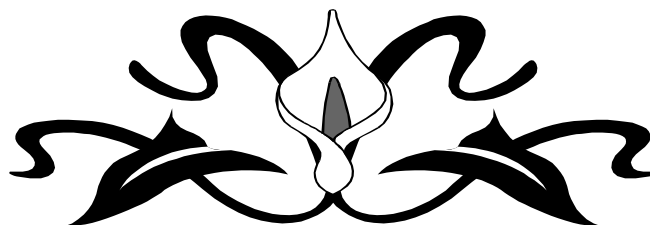

Rammeplan for

Videreutdanning i rusproblematikk

Godkjent av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, april 1995

Rådet for høgscoleutdanning i helse- og sosialfag

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	2
Begrunnelse for nasjonale rammeplaner:	2
Rammeplanens funksjon:.....	2
1 INNLEDNING	4
Definisjoner	4
2 MÅL FOR VIDEREUTDANNING I RUSPROBLEMATIKK.....	5
For å oppnå disse hovedmålene skal studenten nå følgende læringsmål:	5
2.1 KUNNSKAPSMÅL.....	5
2.2 FERDIGHETSMÅL.....	6
3 OPPTAKSKRAV	6
4 FAGINNHOLD MED VEKTING	6
DEL 1: GRUNNLEGGENDE IDÉOLOGI OG TEORI.....	6
Modul 1: Introduksjonskurs - 5 vekttall	7
Modul 2: Psykologisk og samfunnsmessig grunnlagsforståelse i tilknytning til arbeid med rusproblematikk - 5 vekttall.....	7
DEL II: FORDYPNING TEORI/METODE	8
Modul 3: Gruppevis fordypning i teori og metode - 5 vekttall	8
Modul 4: Individuell fordypning i teori og metode - 5 vekttall.....	10
5 ORGANISERING.....	10
6 STUDIE- OG ARBEIDSFORMER	11
7 PENSUMLITTERATUR	11
8 VURDERINGSORDNINGER.....	12
Generelt	12
Vurderingsformer i del I (modul 1 + 2).....	12
Vurderingsformer i del II (modul 3 + 4).....	12
9 KRAV TIL KVALIFIKASJONER HOS UNDERVISNINGSPERSONELLET	12

FORORD

Begrunnelse for nasjonale rammeplaner:

På bakgrunn av drøftinger og utredning om videreutdanning i helse- og sosialfagene er det vedtatt at det skal utarbeides rammeplaner for sentrale videreutdanninger.

Slik situasjonen er i dag har endel videreutdanningstilbud et nærmest sammenfallende innhold til tross for forskjellige betegnelser, mens innholdet i mange tilbud med samme navn varierer fra høgskole til høyskole.

Rammeplaner for de vanligste utdanningene for store grupper kan derfor være gunstige styringsredskap som samtidig forenkler godkjenningsprosedyrene og gjør kravene til videreutdanningene kjent på forhånd. På denne måten vil både studenter og arbeidsgivere i større grad kunne ha kjennskap til opptakskrav og innhold i en videreutdanning.

Premissene for utviklingen av høyere utdanning er lagt i flere offentlige dokumenter de seineste år. Når det gjelder videreutdanning i helse- og sosialfag eksplisitt, uttalte allerede St.meld.nr. 41 (1987-88) - Nasjonal Helseplan at målsetting for videreutdanning er å:

1. sikre den enkelte nye kunnskaper
2. tilføre helse- og sosialarbeidere nye kunnskaper i tråd med nye behov og målsettinger.

Den peker også på at etter- og videreutdanningstilbudene bør være tverr-/flerfaglige. Brukerperspektiv og brukervedvirkning er også momenter som vektlegges sterkere. Dette sett i sammenheng med dagens helseproblemer og sosiale utfordringer gjør at det er behov for nytenkning og flerfaglighet både i praksisfeltet og i utdanningene. Samtidig pekes det fra noen av utdanningene på at det er viktigere at videreutdanningene gir studentene reell fordypning enn at de tilpasses flest mulig grupper av helse- og sosialarbeidere.

Rammeplanens funksjon:

Rammeplanen angir målområder og bestemmer innholdet i videreutdanningene i Norge, og planen er et nasjonalt styringsmiddel for hver videreutdanning det lages rammeplaner for. Hovedintensjonene med rammeplaner er å sikre et likeartet faglig nivå, fremme mulighetene for fleksible utdanningsløsninger og gjøre de enkelte videreutdanningene innen hvert fagområde likeverdige i hele landet. Rammeplanen skal være med å sikre at samme videreutdanningstilbud ved forskjellige høyskoler blir enhetlig innen viktige områder. Den skal også gi høyskolene frihet til faglig og pedagogisk utviklingsarbeid ut fra høyskolens lokale forutsetninger. Rammeplanen vil måtte endres dersom helse- og sosialpolitiske mål og utviklingen i samfunnet skulle tilsi dette.

Rammeplanen skal beskrive mål, innhold, arbeidsmåter, vurderingsformer, organisering/omfang, opptakskrav og kvalifikasjonskrav til lærerpersonalet.

Den enkelte høgskole utarbeider en fagplan som viser hvordan høgskolen ønsker å organisere og tilrettelegge sitt utdanningsprogram innen de grenser rammeplanen fastsetter.

Fagplanen høgskolene utarbeider skal gi en nærmere beskrivelse av:

- målene for utdanningen, og disse skal være i samsvar med rammeplanens mål og skal skissere både ferdighetskrav og kunnskapskrav.
- opptakskravene som skal angi om det dreier seg om en videreutdanning hvor en krever en helt spesiell grunnutdanning eller om det er en tverr-/flerfaglig videreutdanning.
- faginnhold som viser hvilke emner og problemområder som skal presenteres i studiet og hvordan disse skal dekke planens mål. Vekttallsfordeling skal også framgå.
- studie- og arbeidsformer som viser hvordan studentene skal oppnå studiets mål gjennom studiedeltaking og ved hjelp av pensum.
- organisering og omfang av studiet med angivelse om mulighetene for heltids-/deltidsstudier og eventuelle desentraliseringsmuligheter, samt opplegg for eventuell praksis
- beskrivelse av vurderingsordningen som viser sammenheng mellom mål, innhold, studie- og arbeidsformer og den valgte vurderingsordningen. Valget av vurderingsordning skal således begrunnes ut fra kravet om at studenten skal ha oppnådd studiets mål for å bestå avsluttende eksamen.
- krav til kvalifikasjoner hos undervisningspersonalet

Av fagplanen skal det videre gå klart fram om studiet fyller de krav som til enhver tid er fastsatt i lover og forskrifter for spesielle videreutdanninger.

1. INNLEDNING

Denne rammeplanen angir målområder og bestemmer innholdet for videreutdanning i rusproblematikk i Norge. Planen er et overordnet styringsmiddel for denne utdanningen.

Hovedintensjonen med rammeplanen er å sikre det kvalitative nivået, fremme mulighetene til fleksible og tilpassede utdanningsløsninger og bidra til at utdanningene blir likeverdige i hele landet.

Rammeplanen skal videre være utgangspunkt for overveielse og beslutninger om mål, innhold, arbeidsmåter og vurderingsordninger i utdanningen ved den enkelte høgskole.

Innen rusfeltet er behovene både av teoretisk og praktisk art. Rammeplanen søker å ta hensyn til dette ved å nytte to pedagogiske hovedprinsipper.

I to av modulene er hovedvekten lagt på innlæring av teoretisk stoff.

I resten av planen er perspektivet noe annerledes. Her er målet økt handlingskompetanse sidestilt med teoretisk fordypning.

Det legges her vekt på å hente fram studentenes egne erfaringer og inkludere disse i læringsprosessen. Formålet er å legge til rette for at studentene kan få et mer reflektert forhold til sin egen praksis.

Arbeidsoppgavene og funksjonene er mangfoldige innen rusfeltet.

De spenner fra primærforebyggende arbeid, tidlig rådgivning til behandling og omsorg.

Det sier seg selv at utdanningen må ta hensyn til dette mangfoldet, og vil i utgangspunktet ha et flerfaglig siktemål. Å oppmuntre til samarbeid "på tvers" er også et uttalt mål, såvel for helse- og sosialsektoren som for høyere utdanning. Konkret vil det innebære at utdanningen må prioritere helhetssyn, forståelse for andre faggrupper og tiltakskjedetenking i sitt program.

Dette må imidlertid ikke stå i veien for at enkelte høgskoler bør kunne få profilere sin utdanning mot en faglig differensiering ut fra regionale behov.

Som hovedregel skal imidlertid utdanningen sikte mot å gi generell kompetanse, og behovet for faglig differensiering løses gjennom valg av fordypningsstoff, eventuelt skilt ut som egen vektallsmodul.

Tilbud om slik faglig differensiering bør imidlertid ikke overstige en tredel av det totale pensum, da vekten bør ligge på fellesfaglig stoff.

Definisjoner

Med **rusmidler** menes i denne planen alkohol, illegale rusmidler, legemidler som misbrukes og løsemidler.

Med **rusproblematikk** menes rusproblemet sett i et bredt perspektiv, basert på forskningsresultater og klinisk erfaring. Problematikken relateres til individ-, gruppe- og samfunnsnivå.

2. MÅL FOR VIDEREUTDANNING I RUSPROBLEMATIKK

Grunnutdanningene gir i dag lite spesifikk kunnskap for arbeid innen rusfeltet, og aktørene er derfor sterkt preget av egen yrkesbakgrunn - såvel hva gjelder forståelse for problematikken, som evne til å finne gode løsningsstrategier.

Mangfoldet i yrkesmessig bakgrunn, metodiske tilnærminger og idéologiske forankringer er i utgangspunkt en ressurs for feltet.

De ulike idéologier innenfor rusfeltet skal presenteres uten preferanser, og det er et overordnet mål for utdanningen å fremme **helhetssyn**, evne til **samlende problemløsning** og **reflektert praksis**.

Som en følge av dette har studiet et dobbelt siktemål:

- 1) gi en **felles kunnskapsbasis** for studentene.
- 2) gi en **handlingskompetanse** som setter studentene i stand til å identifisere, vurdere og iverksette adekvate tiltak overfor ulike ytringsformer av rusmisbruk.

For å oppnå disse hovedmålene skal studenten nå følgende læringsmål:

2.1. KUNNSKAPSMÅL

- ha tilegnet seg en generell oversikt over epidemiologi, forbruksutvikling og problemområdene innen rusfeltet, og kjenne de sentrale begrepsdefinisjoner.
- ha kunnskap om rusfeltets historiske utvikling og kulturelle forankring og forstå betydningen av dette.
- ha kunnskap om de ulike forklarings- og behandlingsmodeller og forstå deres ulike profesjonelle og idéologiske utgangspunkt, samt deres plass og funksjon innen rusfeltet i dag.
- kjenne til de biologiske og fysiologiske effekter av rusgifter.
- ha utviklet forståelse for årsakene til rusmiddelbruk, og hvilke virkninger og konsekvenser det kan få for individets psykiske, somatiske og sosiale helse.
- forstå de sosiale systemer som omgir rusmisbrukeren - så som familie, sosialt nettverk og arbeidsplass - samt mekanismene for gjensidig påvirkning mellom rusmisbrukeren og systemene.
- ha kjennskap til sentrale sosial- og helsepolitiske innsatsområder innenfor eller grensende til rusfeltet, så som barn av rusmisbrukere, gravide rusmisbrukere, psykiatriske pasienter med rusproblemer m.fl.
- ha kunnskap om oppbygging, organisering og tilbud innen behandlings- og omsorgssektoren i Norge, med spesiell vekt på sektoren i egen helseregion.
- ha nødvendig kjennskap til frivillige organisasjoner og hjelpetiltak (tredje sektor), og kunne samhandle med disse mot felles mål.
- ha kjennskap til etiske grunnlagsproblemer og sentrale lovverk av betydning for rusfeltet.

2.2 FERDIGHETSMÅL

- kunne legge strategier for rusforebyggende arbeid på individ- og gruppenivå.
- kunne anvende et kjønns-, alders- og kulturperspektiv i tilnærmingen til rusproblematikk
- kunne tilrettelegge tverrfaglig arbeid og organisere tiltakskjeder og grupper ut fra organisasjonsteoretisk innsikt og forståelse.
- kunne organisere samarbeid rundt klienter på tvers av fagsektorer og organisatoriske nivåer.
- ha kunnskap og nødvendig ferdighetstrening til å forstå betydningen av, og selv kunne utføre, tidlig identifikasjon og intervensjon.
- kunne vurdere juridiske og etiske forhold knyttet til arbeid med problembelastede mennesker, herunder lover og etiske kodekser som regulerer taushetsplikten.
- ha tilegnet seg spesiell handlings-/behandlingskompetanse innen et avgrenset fordypningsområde.
- ha fått et avklart forhold til egen rushistorikk og eget rusbruk.

3. OPPTAKSKRAV

Ved opptak bør det tilstrebes en tverrfaglig sammensetning av studentgruppen.

Følgende grupper er aktuelle:

- 1) Videreutdanningen bygger grunnleggende på 3-årig helse-/sosialfaglig eller pedagogisk utdanning, og disse gruppene prioriteres ved opptak. Det kreves ett års relevant praksis etter avsluttet grunnutdanning
- 2) Det kan også være aktuelt å ta opp studenter med universitetsutdanning tilsvarende minimum 40 vekttall innen relevante fagområder. Det kreves da ett års relevant praksis.

Søkere med annen relevant utdanningsbakgrunn kan også vurderes ved opptak.

4. FAGINNHOLD MED VEKTING

DEL 1: GRUNNLEGGENDE IDÉOLOGI OG TEORI

Del I gir en grunnleggende innføring i kunnskaper om rusproblematikk såvel som en tilnærming til ulik forståelse av rusproblematikk.

MODUL 1: INTRODUKSJONSKURS - 5 VEKTTALL

Hovedemne: *Kunnskap om rusmidler og rusmiddelbruk.*

Temaområder:

- rus og rusmidler i historisk og kulturelt perspektiv
- rusmidler/rusgifter; biologiske, farmakologiske og toksikologiske aspekter
- somatisk og psykisk helse
- alder og kjønn
- sosioøkonomisk og etnisk status
- samfunnsmessige og epidemiologiske aspekter ved rusmisbruk

MODUL 2: PSYKOLOGISK OG SAMFUNNMESSIG GRUNNLAGSFORSTÅELSE I TILKNYTNING TIL ARBEID MED RUSPROBLEMATIKK - 5 VEKTTALL

Hovedemne: *Psykologiske tilnærminger.*

Temaområder:

- emner med relevans for individuell behandling
- familiebehandling
- barnevern
- gråsoneproblematikk
- psykisk helsevern/rus

Hovedemne: *Organisasjonsteoretiske og sosiologiske tilnærminger*

Temaområder:

- emner med relevans for forståelse av generell arbeidsdeling
- organisering av virksomhet og tiltak
- tverretatlig samarbeid
- flerfaglig samarbeid
- forvaltningsspørsmål
- emner med relevans for kulturell tilnærming
- sosiale normer
- avviksproblematikk, grupper
- samarbeid med tredje sektor

Hovedemne: *Lovverk.*

Innføring i relevant lovverk, etiske og juridiske aspekter i arbeidet med rusproblematikk.

Temaområder:

- rettsikkerhet for rusmiddelbrukere
- rettsikkerhetsgarantier i offentlig saksbehandling
- sosiale tjenester for rusmiddelbrukere
- tiltak for barn og ungdom
- helsetjenester og pasientrettigheter

- trygderettigheter for rusmiddelmissbrukere

Hovedemne: *Etikk og ferdighetstrening*

Temaområder:

Øve opp ferdigheter i kommunikasjon og samtaleteknikk i møte med klient ved gjennomgang av;

- grunnleggende teorier om motivasjon og motivasjonsarbeid
- kommunikasjon og samspillsteori
- motstand og motstandsstrategier - individuelt og i grupper
- refleksjon i samtaleteknikk

Utvikle etisk tenkning og praksis gjennom;

- gjennomgang av etiske tenke- og handlingsmåter knyttet til moralfilosofiens
- tradisjoner og retninger (pliktetikk, sinnelagsetikk og konsekvensetikk).
- gjennomgang av sentrale yrkesetiske retningslinjer og kritikk av disse.
- diskusjon av sentrale yrkesetiske dilemmaer i arbeidet med rusmisbrukere, herunder forholdet til taushetsplikten.

DEL II: FORDYPNING TEORI/METODE

Del II gir fordypning i teori og metode innenfor rusfeltet. Hovedinnholdet er teoretisk fordypning og prosjektpraksis knyttet til fordypningsområdet. Prosjektoppgave knyttet til fordypningsområdet inngår i denne delen. Både arbeid med prosjektoppgave og prosjektpraksis er underlagt veiledning fra høgskole og praksisfelt.

MODUL 3: GRUPPEVIS FORDYPNING I TEORI OG METODE - 5 VEKTTALL

Fordypning kan skje innenfor ett av hovedemnene:

A Primærforebyggende arbeid

Temaområder kan være:

- **Handlingsplaner/ruspolitikk.**
Dette området vil kunne dreie seg om arbeid på kommunalt eller fylkeskommunalt nivå tilknyttet innhenting og bearbeiding av kunnskap egnet for utvikling av ruspolitiske eller rusfaglige planer
- **Kampanjer/helseinformasjon**
Utforming og tilrettelegging av forebyggende innsatser rettet mot hele eller deler av befolkningsgruppen innen en region.
- **Tiltak i nærmiljøet.**
Utforming og tilrettelegging av innsatser basert på lokalt samfunnsarbeid og nærmiljøarbeid.

B Sekundærforebyggende arbeid

Temaområder kan være:

- **Kartlegging/avdekking**
Hovedfokus på tidlig avdekking av rusproblemer hos enkeltpersoner, grupper og familier.
- **Poliklinisk arbeid.**
Teori og metode knyttet til områdene samtale og veiledning overfor klienter og familier.
- **Konfrontasjon/intervensjon.**
Metoder for fremskynding av erkjennelse og motivasjon hos enkeltpersoner og i familier.
- **Ansvarsgrupper/tiltakskjeder.**
Oppbygging og drift av tverrfaglige og tverretatlige samarbeidsgrupper rundt enkeltpersoner.
- **Selvhjelpsgrupper.**
Oppbygging, bruk av, og samarbeid, med selvhjelpsgrupper knyttet til behandlingsarbeid eller ettervern.
- **Nettverksarbeid.**
Bruk av nettverksmetodikk som kartleggings- og terapiverktøy i arbeid med klienter.

C Tertiærforebyggende arbeid

Temaområder kan være:

- **Familiebehandling.**
Ulike modeller for gjennomføring av behandling av hele eller deler av familier med rusproblemer.
- **Individualbehandling.**
Hovedvekt på måter å organisere og bygge opp individrettede behandlingsforløp.
- **Gruppeterapi.**
Teori og metode knyttet til terapeutisk virksomhet i sammensatte klientgrupper.
- **Akutfunksjoner.**
Håndtering av situasjoner knyttet til avrusning, delir og medisinske/psykiske følgetilstander ved avgiftning.
- **Langsiktige institusjonsbehandlingstiltak.**
Teori og metodikk knyttet til behandlingsforløp med langt tidsperspektiv og hovedvekt på avlæring av adferd og resosialisering.

Ingen høgskole forventes å kunne gi fullgode tilbud innenfor alle foreslåtte temaområder til en hver tid. Høgskolene må derfor velge ut hva slags temaområder som vil bli tilbudt studentene. Det er en forutsetning at det gis tilbud om temaområder fra alle de tre hovedemnene A, B og C.

MODUL 4: INDIVIDUELL FORDYPNING I TEORI OG METODE - 5 VEKTTALL

Studenten fordyper seg videre på teori og metode innenfor valgfritt temaområde. Det er en forutsetning for valgt av område at det kan skaffes prosjektpraksisplass og egnet veiledning knyttet til temaet.

Det skrives en 20-30 siders prosjektoppgave innenfor fordypningsområdet.

I modulen inngår 100 timers veiledet prosjektpraksis i egnet læringsmiljø knyttet til fordypningsområdet.

Prosjektpraksis

For å gi studentene muligheter til praktisk utøving av kunnskaper knyttet til fordypning, skal videreutdanningen innebære minimum 100 timers prosjektpraksis i egnet læringsmiljø.

En slik prosjektpraksis kan legges til fordypningsdel i siste del av studiet.

Prosjektpraksis må inngå i en helhet og være svært nøye forberedt dersom den skal kunne være meningsfull. Høgskolen godkjenner og gjør avtaler med prosjektarbeidsplasser.

Det anbefales at man etablerer følgende sammenheng mellom prosjektoppgave, veiledning og prosjektpraksis:

<i>Prosjektoppgave/ "oppdrag" fra arbeidsgiver</i>	<i>Veilednings- ordning</i>	<i>Prosjektpraksis- program</i>	<i>Prosjektoppgave/ eksamen</i>
---	--	--	--

I denne modellen kommer studentene til fordypningsdelen av videreutdanningen med en ferdig idé eller skisse til fordypningsområde/prosjektoppgave, eventuelt utviklet i samarbeid med arbeidsgiver.

Ved inntak opprettes det veiledningsforhold med en fagperson på det stedet man senere skal hospitere på. Veiledningen fra skole og praksisfelt skal brukes til bevisstgjøring og bearbeidning av egne holdninger og egen historikk, samt sikre en praktisk og teoretisk innføring i fordypningsområdet før prosjektpraksisperioden startes. Hver enkelt høgskole redegjør for veiledningsansvaret i sin fagplan.

Prosjektpraksisperiode utformes i samarbeid mellom student, veileder og høgskole. Prosjektpraksisperioden må være nøye planlagt og ha et program som gjør at studenten så langt det er forsvarlig deltar i praksisstedets virksomhet.

Hospiterings-/praksisdelen avsluttes med prosjektoppgave innenfor området. Prosjektoppgaven er en del av avsluttende eksamen og gir studenten utvidede muligheter til å reflektere over metodikkens muligheter og egen rolle i arbeidet.

5. ORGANISERING

Rammeplanen beskriver samlet en tverrfaglig videreutdanning på 20 vektall, og er bygget opp av 4 moduler.

Modul 1: Introduksjonskurs	5 vekttall
Modul 2: Psykologisk og samfunnsmessig grunnlagsforståelse i tilknytning til arbeid med rusproblematikk	5 vekttall
Modul 3: Gruppevis fordypning i teori og metode	5 vekttall
Modul 4: Individuell fordypning i teori og metode	5 vekttall

Videreutdanningstilbudet er organisert slik at 10 vekttall er minimumsstandard. Hele studiet kan organiseres som et 2 x 10 vekttallsstudium, eller de 20 vekttallene kan tas som en enhet. Modulene 1 + 2 utgjør del 1 av studiet (10 vekttall), mens del 2 består av modulene 3 + 4 (10 vekttall). Gjennomført del 1 er en forutsetning for å begynne på studiets del 2. Studiet kan tilrettelegges som heltids- og deltidsstudium.

6. STUDIE- OG ARBEIDSFORMER

Studie- og arbeidsformene vil av pedagogiske grunner måtte variere noe avhengig av om høyskolene tilbyr videreutdanningen som en 2 x 10 vekttallsenhet eller som en samlet 20 vekttallsenhet.

Av samme årsaker vil det være nødvendig med fleksibilitet alt etter som tilbudet gis som desentralisert deltidsstudie eller som en sammenhengende halvårs-/årsenhet.

Imidlertid vil den sterke vektlegging av flerfaglighet, helhetssyn og ferdighetstrening som preger både målsetting og organisering, måtte gjenspeile seg i såvel det pedagogiske som didaktiske opplegget.

Arbeidsformene kan med fordel vektlegge problembasert læring, og flerfaglige grupper kan her utgjøre den metodiske grunnenhet.

Arbeidet med kunnskapsstoffet bør ta utgangspunkt i aktuelle problemstillinger fra russektorens hverdag.

Aktuelle arbeidsformer er også kasesarbeid, rollespill, prosjektarbeid, forelesninger og selvstudier.

Den enkelte skoles fagplan bør inneholde læringsmål utformet med tanke på å være et hjelpemiddel i en læringsprosess der studentene skal utvikle en handlingsberedskap der kunnskap, ferdigheter og holdninger integrert.

7. PENSUMLITTERATUR

Vekting av pensumlitteratur bør følge vekttallsfordelingen på de ulike emneområder i studiet. Vanlig norm er 150 - 200 sider pr. vekttall, avhengig av om det kreves semesteroppgave eller ei.

8. VURDERINGSORDNINGER

Generelt

Del I kan tas som avsluttet enhet, men er et nødvendig grunnlag for å gå videre til del II.

Det benyttes tallkarakterer med en karakterskala gradert fra 1 - 6.

Laveste ståkarakter er 4,0, beste karakter 1,0.

På vitnemålet føres karakterene for del I og II opp særskilt, og det kan gis en samlet karakter for studenter som gjennomfører hele studiet.

Vurderingsformer i del I (modul 1 + 2)

Det avholdes en individuell skriftlig eksamen med karakterfastsetting som omfatter hele del I (modul 1+2)

Vurderingsformer i del II (modul 3 + 4)

Det åpnes for to alternative vurderingsformer:

- A)** Det avholdes separate eksamener for modul 3 og 4. For modul 3 kan det avlegges en individuell skriftlig eller muntlig eksamen. Modul 4 avsluttes med en muntlig høring med utgangspunkt i prosjektoppgaven.
- B)** Det avholdes en muntlig høring for hele del II, forutsatt at modul 3 og modul 4 er organisert og gjennomført som en sammenhengende helhet.

For begge alternativene gis det en samlet karakter for del II.

Vurderingsformene må tilpasses slik at de er i overensstemmelse med felles forskrift om eksamen ved regionale høgskoler fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. Den enkelte høgskole redegjør for valgt evalueringsform i sin fagplan.

9. KRAV TIL KVALIFIKASJONER HOS UNDERVISNINGSPERSONELLET

Gjeldende krav til undervisningspersonalet i helse- og sosialhøgskolene må være tilfredsstillende, i tillegg til at særlige emner må være dekket av personer med særskilte kvalifikasjoner i disse emnene.

**Rådet for høgskoleutdanning i helse- og sosialfag
Postboks 8150 Dep
0033 OSLO**

**Tlf: 22 93 25 00
Fax: 22 93 25 01**